

Adela KUIK-KALINOWSKA

JAN TREPCZYK I IDEA ODRODZENIA KASZUBSZCZYZNY

Trepczyk sięga w swej poezji do dawnych, utrwalonych tradycją form języka kaszubskiego, a równocześnie zachowuje prostotę wyrazu, dzięki czemu jego utwory zyskują walory liryczne. Niemniej jednak poezja ta dobitnie wypowiada idee i postawy mające ochronić i utrwalić kaszubszczyznę, której rodowód rozpatrywał poeta w kontekście dawnej tradycji słowiańskiej. Jednocześnie jest to liryka pełna czułości i tęsknoty wyrażonej poprzez poetycką realizację mitu arkadyjskiego.

„TATCZĘZNA”¹ JAKO „RODNÔ MÒWA”

Jan Trepczyk to bez wątpienia postać ważna nie tylko dla rozwoju idei regionalnej Kaszub, lecz także dla współczesnej literatury kaszubskiej powstałej „w rodnej mowie”. Od początku swej drogi artystycznej – jak czytamy w jednym z komentarzy historycznoliterackich – autor ten obrał sobie za cel tworzenie form literackich w języku kaszubskim, które miały świadczyć przed innymi nacjami i samymi Kaszubami o walorach miejscowej mowy i posłannictwie dziejowym Kaszubów-Pomorzan².

¹ Szerzej na temat rozumieniu terminu „taczężna” i jego literacko-kulturowych realizacji w tradycji kaszubskiej i pomorskiej zob. A. Kuik - Kalinowska, *Taczężna. Literackie przestrzenie Kaszub*, Instytut Kaszubski w Gdańsku – Akademia Pomorska w Słupsku, Gdańsk–Słupsk 2011. „Bernard Sychta, przywołując znaczenie terminu *taczężna*, podkreślał specyfikę tego słowa i ukazywał jego typowo kaszubskie konotacje semantyczne. W swoim *Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, Wrocław 1972, t. V, na stronie 331 hasło *taczężna* badacz tłumaczy jako «okolice, w której się ktoś urodził, strony rodzinne». Jest to widzenie ludowe, z kolei w świadomości pisarzy termin ten rozumiany był szerzej, jako ojczyzna domowa, kształtująca sferę emocjonalną, mentalną i duchową człowieka. [...] Gdyby pozostać przy tylko takiej definicji, jaką proponuje B. Sychta, moglibyśmy zauważyć bliskość znaczeniową w języku polskim z „małą ojczyzną” czy wreszcie z tak silnie w ostatnich dziesięcioleciach eksploatowanym określeniem wziętym z języka łacińskiego – *genius loci*. Jednakże *taczężna* – poprzez związek z kaszubską tradycją, w niej zaś ze swojskością, samowystarczalnością i przeżywaniem mitu ziemi – zdaje się terminem równoznacznym z ojczyzną (dawniej ojcowizną)” (tamże, s. 299).

² Por. D. Kalinowski, *Pieśń i sława. O liryce zrzeszyńców*, w: J. Trepczyk, A. Labuda, J. Rompski, S. Bieszk, F. Grucza, F. Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*, red. H. Makurat, Instytut Kaszubski, Gdańsk 2013, s. 40. Por. *Méster Jan (1907-1989). Praca monograficzna o Janie Trepczyku*, red. W. Frankowska, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Wejherowo 2017.

Zatrzymajmy się bliżej przy osobie autora zbioru wierszy *Ódecknienie*³. Jan Trepczyk, poeta i kompozytor⁴, leksykograf i pedagog, urodził się 22 października 1907 roku w Stryszej Budzie, leżącej nieopodal Mirachowa w powiecie kartuskim⁵. Znany jest jako współzałożyciel Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, a także jeden z przedstawicieli zrzeszyńców, grupy regionalnej skupionej wokół pisma „Zrzesz Kaszëbskô”. W roku 1930 debiutował na łamach „Chęcż Kaszëbskij”, gdzie opublikował pierwszy fragment niedokończonego opowiadania *Na szlachu zbrodnjé*⁶. Wydał kilka tomików poetyckich, jak *Moja stegna*⁷ w roku 1970 czy *Ódecknienie*⁸ w 1977. Jest autorem pierwszej książki dla dzieci w języku kaszubskim zatytułowanej *Uklôdk dlô dzôtk*⁹, która ukazała się w roku 1975. Do wielu swoich wierszy komponował muzykę. Warto tutaj przywołać zbiór pieśni i melodii skomponowanych przez Méstra Jana¹⁰, to jest *Kaszëbskij pjesnjôk. Dżél*¹¹. Trepczyk wydał również zbiory pieśni *Rodnô zemia*¹² i *Moja chęcż*¹³. W roku 1980 opublikował wybór pieśni: *Lecë choranko*¹⁴, którego rozszerzoną wersję wydano w roku 1997 pod tytułem *Lecë choranko. Pieśni kaszubskie*¹⁵. Trepczyk zmarł w roku 1989, a jego prochy zostały złożone na Cmentarzu Parafialnym w Wejherowie. Po śmierci poety ukazał się jego dwutomowy *Słownik polsko-kaszubski*¹⁶,

³ Szerzej na temat biografii literackiej Jana Trepczyka zob. A. Kuik - Kalinowska, *Jan Trepczyk*, w: *Z Kaszub do Austrii. Korespondencja literatów kaszubskich do Ferdinanda Neureitera*, red. A. Kuik-Kalinowska, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk–Słupsk 2017, s. 324.

⁴ Na temat twórczości muzycznej Jana Trepczyka zob. W. Frankowska, *Muzyczna stegna Méstra Jana*, w: *Méster Jan (1907-1989)*, s. 95-118; S. Bronk, *Pieśni Jana Trepczyka w opracowaniach chóralnych. Próba charakterystyki na przykładzie wybranych utworów*, w: *Méster Jan (1907-1989)*, s. 119-130. Por. też: W. Frankowska, *Muzyka Kaszub – muzyka meandrująca*, w: *Kaszubskie dziedzictwa kulturowe. Ochrona – trwanie – rozwój*, red. E. Kocój, C. Obracht-Prondziński, K. Barańska, M. Kuklik, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego – Instytut Kaszubski w Gdańsku, Kraków 2021, s. 69-97.

⁵ Zob. J. Borzyszkowski, *Wszëtkò to jidze za mną*, „Pomerania” 1995, nr 1, s. 3-5.

⁶ Zob. J. Trepczyk, *Na szlachu zbrodnjé*, „Chęcż Kaszëbskô” z 14 IX 1933.

⁷ Zob. J. Trepczyk, *Môja stegna*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1970.

⁸ Zob. tenże, *Ódecknienie*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1977.

⁹ Zob. tenże, *Uklôdk dlô dzôtk*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1975.

¹⁰ Jan Trepczyk nazywany był często przez Kaszubów „Méster Jan” czyli „Mistrz Jan” (zob. *Méster Jan (1907-1989)*).

¹¹ Zob. tenże, *Kaszëbskij pjesnjôk. Dżél*, Stefan Formella, Rogóźno 1935.

¹² Zob. tenże, *Rodnô zemia. Zbiór pieśni kaszubskich*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1974.

¹³ Zob. tenże, *Môja chęcż. Drugi zbiór pieśni kaszubskich*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1978.

¹⁴ Zob. tenże, *Lecë choranko. Pieśni kaszubskie*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie – Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Gdańsk–Wejherowo 1980.

¹⁵ Zob. tenże, *Lecë choranko. Pieśni kaszubskie*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie – Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Gdańsk–Wejherowo 1994.

¹⁶ Zob. tenże, *Słownik polsko-kaszubski*, t. 1-2, red. J. Treder, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1994.

a także utwory muzyczne: *Mòrze. Kaszubskie pieśni o morzu*¹⁷ w roku 2004 oraz kolejne dwa zbiory: *Hej mòrze. Zbiór pieśni 1*¹⁸ i *Marika. Zbiór pieśni 2*¹⁹ w roku 2008.

Swoją wrażliwość na piękno ziemi kaszubskiej, a także na mowę Kaszubów, nazywaną metaforycznie „melodią znad Bałtyku”, żywą i dźwięczną w swym brzmieniu, poeta w dużej mierze zawdzięczał miejscu, które go kształtowało od najmłodszych lat, przez okres młodzieńczy, po dojrzałość. O wpływie otoczenia na kształtowanie artystycznej osobowości Trepczyka pisał przed laty Edmund Puzdrowski, podkreślając zwłaszcza walory geograficzne i krajobrazowe Kaszub oraz ich oddziaływanie na sferę emocjonalną poety: „Piękno miejsca urodzenia, dolina Łeby, mirachowskie bory rozbudziły u młodego Jana poczucie piękna i umiłowanie Ziemi Pomorskiej. Jest to główny motor późniejszej jego twórczości, dociekliwości zdarzeń historycznych i społecznych, jak i dążności do rozwoju skarbów kultury, a zwłaszcza nieskażonej poezji kaszubskiej”²⁰.

O Janie Trepczyku powstało – zwłaszcza w ostatnich latach – kilka znaczących publikacji, przedstawiających jego biografię, twórczość oraz działalność regionalno-społeczną²¹. Szczególnie ważna jest w tym zakresie książka *Poezja zrzeszyńców*²², która wydana została jako tom siódmy prestiżowej serii Biblioteki Pisarzy Kaszubskich. Stanowi ona wnikliwe omówienie liryki zrzeszyńców, w tym również Jana Trepczyka, w aspekcie historycznym, literaturoznawczym i językoznawczym. Warto także wymienić najnowszą pracę monograficzną (w redakcji wnuczki poety Witosławy Frankowskiej) poświęconą życiu i twórczości Trepczyka²³. W monografii tej autor tomu *Ódeknienie* zaistniał nie tylko jako twórca słowa literackiego, ale także – a może przede

¹⁷ Zob. J. Trepczyk i in., *Mòrze. Kaszubskie pieśni o morzu*, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Wejherowo 2004.

¹⁸ Zob. J. Trepczyk, *Hej mòrze. Zbiór pieśni 1*, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Wejherowo 2008.

¹⁹ Zob. tenże, *Marika. Zbiór pieśni 2*, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Wejherowo 2008.

²⁰ E. Puzdrowski, *Powroty*, „Biuletyn Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego” 1967, nr 2, s. 29.

²¹ Twórczość literacka Jana Trepczyka stała się przedmiotem analiz, komentarzy i interpretacji. Por. F. Neureiter, *Historia literatury kaszubskiej. Próba zarysu*, tłum. M. Boduszyńska-Borowikowa, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1982, s. 177-182; J. Drzeżdżon, *Piętno Smętka. Z problemów kaszubskiej literatury regionalnej lat 1920-1939*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1973, s. 106-110; tenże, *Współczesna literatura kaszubska 1946-1980*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1986, s. 44-60; zob. E. Puzdrowski, *Poezja prostej mowy*, „Pomerania” 1971, nr 1, s. 77-81.

²² Zob. Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt.

²³ Zob. *Méster Jan (1907-1989)*.

wszystkim – jako pieśniarz i kompozytor, regionalista i niezłomny działacz kaszubski (zwłaszcza w okresie socrealizmu), wielokrotnie szykanowany przez władze komunistyczne za rzekomą działalność separatystyczną, o czym mowa w pracy poruszającej właśnie ten aspekt biografii poety: „Do kwestii, które szczególnie interesowały funkcjonariuszy służb specjalnych, należała działalność Trepczyka, jego przynależność organizacyjna oraz stosunek do Polaków podczas wojny. Wynikało to z potrzeby znalezienia odpowiednich «materiałów kompromitujących» daną osobę, które w razie potrzeby można byłoby wykorzystać. Groźba wyjawienia pewnych «niewygodnych» faktów była jednym z najczęstszych sposobów zastraszania ludzi, a także formą zmuszania ich do współpracy agenturalnej»²⁴.

Wydane w roku 2017 syntetyczne opracowanie literatury kaszubskiej *Vademecum kaszubskie. Literatura kaszubska. Rekonesans*²⁵ zawiera filologiczne omówienie twórczości Trepczyka, który „spośród propozycji poetyckich zrzeszyńców pozostawił po sobie największy dorobek”²⁶.

Dodać należy, że w tym samym roku ukazały się po raz pierwszy rękopisy i maszynopisy korespondencji kaszubskich pisarzy i poetów z Ferdinandem Neureiterem znajdujące się w bibliotece Instytutu Sławistyki Uniwersytetu w Kolonii. W książce *Z Kaszub do Austrii*²⁷ zawarto także listy i kartki okolicznościowe napisane przez Męstrza Jana oraz biogram Trepczyka przesłany przezeń osobiście Neureiterowi²⁸. W jednym z ostatnich wydań Biuletynu Rady Języka Kaszubskiego (z roku 2019) zamieszczono kilka artykułów poświęconych działalności i twórczości poetyckiej autora tomu *Ódecknienie*, także tej, która adresowana jest do najmłodszego czytelnika. Wypowiedzi badaczy opublikowane zostały w dwóch językach: kaszubskim i polskim²⁹.

²⁴ S. Formella, Kryptonim „Działacze”. Inwigilacja Jana Trepczyka przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa do 1956 r., w: *Méster Jan (1907-1989)*, s. 32.

²⁵ Zob. D. Kalinowski, A. Kuik-Kalinowska, *Vademecum kaszubskie. Literatura kaszubska. Rekonesans*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie – Akademia Pomorska w Słupsku, Gdańsk 2017 (por. zwł. s. 324-341).

²⁶ D. Kalinowski, *Projekt wspólnoty. Literacki krąg zrzeszyńców – Aleksander Labuda, Jan Trepczyk, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, Feliks Marszałkowski*, w: Kalinowski, Kuik-Kalinowska, *Vademecum kaszubskie*, s. 132.

²⁷ Zob. *Z Kaszub do Austrii. Korespondencja literatów kaszubskich do Ferdinanda Neureitera*, red. A. Kuik-Kalinowska, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk–Słupsk 2017.

²⁸ Por. tamże, s. 324, 339-341.

²⁹ Zob. E. Bugajna, *Jan Trepczyk na tle twórczości zrzeszyńców*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego” 2019, s. 132-150; M. Cybulski, *Alternacje morfologiczne w kaszubszczyźnie Jana Trepczyka*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego” 2019, s. 150-163; D. Kalinowski, *Jan Trepczyk i kaszubska literatura dla dzieci*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego” 2019, s. 163-176; J. Leman, D. Stanulewicz, *Nazwy barw w „Słowniku polsko-kaszubskim” Jana Trepczyka*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego” 2019, s. 176-201; A. Majkowska, *Tradycja, przyroda i miłość w tomiku „Ódecknienie”*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego” 2019, s. 201-215;

Jan Trepczyk miał szczególny dar oddziaływania na środowisko Kaszubów. Czynił to poprzez różne formy aktywności. W sposób bardzo sugestywny opiewał ziemię kaszubską i samych Kaszubów, ich wielopokoleniową tradycję, historię oraz język. Dobitnym świadectwem troski o język kaszubski jest jego *Słownik polsko-kaszubski*. Zwłaszcza kaszubszczyźnie poświęcił wiele miejsca w swej twórczości, a jego stosunek do „mowy starków” wynikał z nadania jej szczególnego statusu. Jego zdaniem dzięki trwaniu języka kultura kaszubska mogła się nadal rozwijać, a Kaszubi mogli uzyskać pełne poczucie swej etnicznej tożsamości. W liście do Neureitera, przygotowującego w języku niemieckim *Geschichte der kaschubischen Literatur*³⁰, pisał: „W okresie powojennym interesowałem się kwestiami kaszubskimi. Małe formy literackie i pieśni są moimi ulubionymi tematami. W latach 1950-60 byłem dyrygentem kaszubskiego koła śpiewaczego, a od 1956 roku, gdy zostało założone «Zrzeszenie Kaszubskie» w Gdańsku przewodniczącym stowarzyszenia w [Wejherowie]. Obecnie piastuję dalej stanowisko przewodniczącego. Z inicjatywy zarządu (Zrzeszenia) zostało założone «Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kasz.» w [Wejherowie]. Badanie rozwoju języka kaszubskiego stanowi dzisiaj mój ulubiony przedmiot pracy, któremu oddaję się z przyjemnością»³¹.

Poeta głęboko wierzył w siłę oddziaływania kaszubszczyzny – podobnie zresztą jak inni twórcy literackiego piśmiennictwa Kaszubów. Zakres tematyczny i ideowy twórczości kaszubskiej wiąże się z ideami regionalizmu i wspólnoty wyrażonymi w hasle „małej ojczyzny”: „Literatura kaszubska, język kaszubski jest wciąż podstawowym wyznacznikiem wspólnoty kaszubskiej, świadectwem jej ciągłości i trwania w swojej małej pomorskiej ojczyźnie na południowym brzegu Bałtyku»³². Idea „małej ojczyzny” podkreślała podmiotowość twórczości kaszubskiej.

Trepczyk sięga w swej poezji do dawnych, utrwalonych tradycją form języka kaszubskiego, a równocześnie zachowuje prostotę wyrazu, dzięki czemu jego utwory zyskują walory liryczne. Niemniej jednak poezja ta dobitnie wypowiada idee i postawy mające ochronić i utrwalić kaszubszczyznę, której rodowód rozpatrywał poeta w kontekście dawnej tradycji słowiańskiej. Jednocześnie jest to liryka pełna czułości i tęsknoty wyrażonej poprzez poetyc-

E. Pryczkowski, *Jan Trepczyk – kierownik i patron szkoły w Miszewie*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego” 2019, s. 215-229.

³⁰ Zob. F. Neureiter, *Geschichte der kaschubischen Literatur*, Sagner, München 1978 (drugie wydanie tej książki ukazało się w roku 1991 w oficynie Sagnera jako tom 272 serii „Slavistische Beiträge”); zob. też: tenże, *Historia literatury kaszubskiej. Próba zarysu*, tłum. M. Boduszyńska-Borowikowa, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1982.

³¹ Tamże, s. 341 (tłum. fragm. listu z języka niemieckiego – J. Flink).

³² J. Borzyszkowski, *Literatura Kaszubów – jej rozwój historyczny i stan obecny*, „Acta Cassubiana” 3(2001), s. 146n.

ką realizację mitu arkadyjskiego. Spośród figur retorycznych poeta wybiera mowę żywą, najbardziej zbliżoną do rzeczywistej i naturalnej. Język kaszubski z jego bogactwem słowa pełni w liryce Trepczyka kilka znaczących ról. Przede wszystkim słowo poetyckie tworzy rzeczywistość, nie stanowi tylko jej odbicia. Bardzo istotna funkcja języka odnosi się też do pamięci, której jest on nośnikiem. Język to również synonim ojczyzny (w języku kaszubskim „taczëzna”). Jak pisze poeta: „Tczëwòrtńò jes, jak dziejów duch, / Co w tobie sã przezérò”³³ Dlatego właśnie w swojej twórczości Trepczyk przypisuje tak wielkie znaczenie językowi kaszubskiemu, który postrzega jako jedną z najwyższych wartości, a nawet go apoteozuje. Jego głębokie przeświadczenie o mocy słowa rodzimego wypływa z przekonania, że trwanie historii, tradycji i kultury Kaszubów opiera się na przekazie języka. Poeta miał świadomość zagrożenia kaszubszczyzny, stąd jego wielkie zaangażowanie w ideę odrodzenia regionalizmu kaszubskiego, którą realizował w wielu obszarach swojej twórczej aktywności, a także w pracy społeczno-organicznikowskiej, kontynuując tradycje przekazane Kaszubom przez Floriana Ceynowę, Aleksandra Majkowskiego i Jana Karnowskiego.

Trepczyk poszukiwał przy tym takich środków wyrazu artystycznego, które przemawiałyby do czytelnika w sposób sugestywny. Stąd wiersze-apele, wiersze-hymny i wiersze-pieśni. W swojej twórczości poeta łączył słowo z muzyką. Elementy muzyczne są jednak widoczne również w tekstach poetyckich: z jednej strony odnoszą się do doświadczenia sensualnego i poznawania świata poprzez zmysł słuchu, z drugiej zaś swą dynamiką i rytmem wierszowanej formy nawiązują do tanecznej i muzycznej tradycji ludowej Kaszub. Istotne są stosowane przez poetę onomatopeiczne formy leksykalne mające naśladować melodykę wiatru i morskich fal. Trepczyk pisał wiersze, które często stawały się utworami śpiewanymi, zwłaszcza w środowiskach kaszubskich. Słynne są śpiewnik *Kaszebskji pjesnjók*, a zwłaszcza *Lecë choranko* Mëstra Jana; pieśni z tego drugiego zbioru śpiewane są do dziś podczas spotkań okolicznościowych. „Spod pióra Trepczyka wyszło ok. 130 pieśni kaszubskich, zróżnicowanych pod względem treści. Są wśród nich pieśni patriotyczne, odnoszące się do historii Pomorza, religijne (w tym kołędy), pieśni humorystyczne, sławiące piękno *rodny zemi*”³⁴. „Osiemdziesiąt pięć pieśni zebrano w dwóch edycjach śpiewnika *Lecë choranko* (1980, 1997), wybrane utwory znalazły swe miejsce także w innych zbiorach. Były to *Pieśni z Kaszub*

³³ J. T r e p c z y k, *Kaszebskô mowa*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marzałkowski, dz. cyt., s. 383.

³⁴ W. F r a n k o w s k a, E. K a m i ń s k i, hasło „Trepczyk Jan”, w: *Muzyka Kaszub. Materiały encyklopedyczne*, red. W. Frankowska, Oficyna Czec, Gdańsk 2005, s. 241.

Władysława Kirsteina i Leona Roppla (1958), *Kaszëbsczi kolëdë ë godowé spiëwë* pod red. Władysława Kirsteina (1982)”³⁵.

Trepczyk zasłynął nie tylko jako muzyk, autor pieśni i poeta, lecz także jako jeden ze współtwórców grupy zrzeszyńców, której program silnie akcentował podmiotowość Kaszubów. Dokonane przez generała Józefa Hallera słynne zaślubiny z morzem, które odbyły się także w asyście ludności kaszubskiej, zwłaszcza rybaków z okolic Pucka i Helu³⁶, przyniosły ważne dla kraju zmiany. Bałtyk stał się dla Polski „oknem na świat”, tak istotnym dla jej rozwoju politycznego, handlowego i gospodarczego. Kaszubi znaleźli w nowej rzeczywistości niepodległej Polski własne miejsce – byli tą rdzenną grupą etniczną, która od wieków strzegła dostępu do Bałtyku. W twórczości Jana Trepczyka również ten fakt został wyraźnie wypowiedziany, zwłaszcza w słowie poetyckim.

„TATCZËZNA” JAKO „RÔDNO ZEMIA” I MORZE³⁷

Dla poety ziemia kaszubska to przestrzeń morza i lądu, gdzie rozegrały się wielkie wydarzenia historyczne, a także dokonało się wtajemniczenie w świat natury, którego zrozumienie (i poczucie jedności z nim) prowadzi do identyfikacji ze społecznością kaszubską. Kaszuby w ujęciu Trepczyka to przestrzeń o wyjątkowych walorach, łącząca malowniczy krajobraz – często przedstawiany za pomocą plastycznej metaforyki, symboli oraz odniesień mitycznych (w tym sensie Kaszuby postrzegane są jako ziemia sakralna) – i ludzi żyjących według określonych wartości (takich jak patriotyzm, religijność czy oddanie ziemi i pracy). W opisach dokonanych przez Trepczyka ziemia kaszubska ukazywana jest zawsze jako silnie związana z jej gospodarzem: ukazuje to wiersz *Môja chëcz*³⁸, dotyczący więzi emocjonalnej, egzystencjalnej i duchowej człowieka z bliskim mu miejscem. W zbiorze poezji *Ôdecknienié* znajdują się wiersze opiewające pracę i trud rybaków oraz ludzi morza, wyrażony zwłaszcza w piątej części tomiku. Już same tytuły liryków wskazują, jak ważne miejsce w poetyckiej świadomości poety zajmują rybacy i morze, które jest przestrzenią ich żmudnej, trudnej pracy, często wiążącej się z niebezpieczeństwem, a nawet utratą życia. Tak często obecna w twórczości Trepczyka

³⁵ S. B r o n k, *Pieśni Jana Trepczyka w opracowaniach chóralnych. Próba charakterystyki na przykładzie wybranych utworów*, w: *Méster Jan (1907-1989)*, s. 120.

³⁶ Świadczą o tym między innymi prace plastyczne Mariana Mokwy. Zob. M. M o k w a, *Malarstwo*, red. W. Zmorzyński, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2003.

³⁷ Szerzej na ten temat w perspektywie literatury kaszubskiej zob. A. K u i k - K a l i n o w s k a, *Tatczëzna. Przestrzenie literackie Kaszub*.

³⁸ Zob. T r e p c z y k, *Môja chëcz*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 82n.

tematyka marynistyczna w literaturze kaszubskiej ma swoją tradycję³⁹. Topika morska obecna jest chociażby w twórczości jego poprzedników, na przykład Floriana Ceynowy⁴⁰, Hieronima Derdowskiego⁴¹, Aleksandra Majkowskiego⁴², Jana Karnowskiego⁴³, ks. Leona Heyke⁴⁴, Alojzego Budzisz⁴⁵, Stanisława Pestki⁴⁶ czy Jana Rompskiego⁴⁷. Jan Trepczyk kontynuuje tradycję literatury kaszubskiej, lecz jego ujęcie topiki morskiej wyróżnia się na tle innych literackich ujęć tego tematu. Będąc jednym z przedstawicieli pokolenia zrzeszyńców, wybiera patetyczną i dostojną formę wyrazu. Jego wiersze to poezja-hymn, której zadaniem jest ocalić kaszubszczyznę – przede wszystkim poprzez zachowanie języka kaszubskiego i oddziaływanie na czytelnika w celu umocnienia tożsamości kaszubskiej. Przykład patetycznej poezji Trepczyka stanowi wiersz *Hej, mòrze, mòrze!*, który jest swoistym hymnem ku czci morza, podkreślającym jego doniosłość dla egzystencji Kaszubów. Pieśniowe zawołanie, które otwiera liryk: „Hej, mòrze, mòrze!”, powtórzone w kilku różnych konfiguracjach znaczeniowych, wskazuje na emocjonalną więź z przestrzenią morza, a także przyjmowaną przez mieszkańca ziemi pomorskiej postawę patriotyczną⁴⁸.

Ò, naji morze! Të jes nóm chëczą,
Kòl ce le mieszkac chcemë, żëc.
Czë jes nóm glada, czë walë rëczą,
Kòl ce na wasze wòrt je bëc.

³⁹ Szerzej na temat najnowszych badań zob. A. Bednarek-Bohdziewicz, *Morze uczę lądu. Rozważania o kaszubskim Bałtyku*, w: *Kaszubskie dziedzictwo kulturowe: ochrona, trwanie, rozwój*, red. E. Kocój, C. Obracht-Prondzyński, K. Barańska, M. Kuklik, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego – Instytut Kaszubski w Gdańsku, Kraków 2021.

⁴⁰ Zob. F.S. Ceynowa, *Rozmòwa Pòlòcha z Kaszëbą. Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchã*, red. J. Treder, Instytut Kaszubski, Gdańsk 2007.

⁴¹ Zob. H. Derdowski, *Ò panu Czòrlńszim co do Pùcka pò sęcë jachòł*, red. J. Samp, J. Treder, E. Gołabek, Instytut Kaszubski, Gdańsk 2007.

⁴² Zob. A. Majkowski, *Żëcé i przigodë Remusa. Zvjercadlo kaszubskji*, red. J. Treder, Instytut Kaszubski, Gdańsk 2010; por. A. Majkowski, J. Karnowski, L. Heyke, *Poezja młodokaszubów*, red. H. Makurat, A. Kuik-Kalinowska, J. Borzyszkowski, Instytut Kaszubski, Gdańsk 2012, s. 145-204.

⁴³ Por. Majkowski, Karnowski, Heyke, dz. cyt., s. 205-299.

⁴⁴ Por. tamże, s. 301-383.

⁴⁵ Zob. A. Budzisz, *Zemia kaszëbskò*, w: tenże, *Dokôzë*, red. R. Drzędzón, Wydawnictwo Region, Gdiniô 2007.

⁴⁶ Zob. Stanisław Pestka, *Twórczość liryczna*, red. J. Borzyszkowski, A. Kuik-Kalinowska, B. Ugowska, Instytut Kaszubski, Gdańsk 2020.

⁴⁷ Por. Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 537-644.

⁴⁸ Por. J. Trepczyk, *Hej, mòrze, mòrze!*, w: tenże, *Òdecknienié*, s. 101; por. też: tenże, *Hej, mòrze, mòrze!*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 429.

Hej, mòrze, mòrze, zybiacé morze!
 Na twòjich wałach nasz je mòl.
 Głàbòką bròzdą bòt pò ce òòrze.
 Zdżinac za ce nóm nie mdze żòl⁴⁹.

Za pomocą zaimka „naji” poeta podkreśla więzi występujące w zbiorowości tych, którzy jednoczą się z żywiołem Bałtyku i nazywają morze „domem” („chëczą”), a także uznają je za jedną z najwyższych wartości, wyrażając gotowość – gdyby okazało się to konieczne – złożenia „Bòłtu” ofiary ze swojego życia.

Emocjonalna, refleksyjna i ideowa sfera wyrazu głębokiej więzi z „ziemią i mową starków” zdecydowała o charakterze twórczości autora tomu *Òdecknienié*, będącego poetyckim wyrazem szerokiej gamy przeżyć – od najwyższych uczuć patriotycznych, przez lirycznie wyrażone stany emocjonalne podmiotu: tęsknotę, radość, miłość, zachwyt czy też uniesienie, po odczucia wpisane w sytuacje powszednie, w trud pracy rybaka i gospodarza ziemi. Najczęściej są to bardzo pozytywne stany uczuciowe ukazujące człowieka w jego prostocie, a także wewnętrznym spełnieniu, które możliwe jest dzięki przeżywaniu świata jako jedności. Wiele też jest w tej poezji z romantycznego ducha uniesienia i zapału młodych do działania, przekształcania świata, na wzór chociażby słynnej *Ody do młodości* Adama Mickiewicza czy też *Ody do wolności* Juliusza Słowackiego. Pokoleniowe manifesty młodych i ich dążenia ideowe wybrzmiewają w sposób dobitny w wierszach Trepczyka *Do młodëch*⁵⁰ oraz *Më*. W tym drugim nastąpiło utożsamienie podmiotu lirycznego ze zbiorowością Kaszubów:

Më stojimë cwiardë
 Kòl naszi idé
 Chòc szormë, grzëmòtë
 W nas biją téj-sěj.

[...]

Z naj pròwdą jidacë
 Dali midzë lud,
 Më dómë mù barnie:
 Nasz miecz ë nasz wid⁵¹.

Zatrzymajmy się nad tytułem tomu poezji Trepczyka, z którego pochodzi przytoczony wiersz. *Òdecknienié* to forma rzeczownikowa utworzona od cza-

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Zob. t e n ż e, *Do młodëch*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 386.

⁵¹ T e n ż e, *Më*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 21.

sownika „odecknąć są”, czyli „obudzić się”, „zbudzić się” bądź „przebudzić się”. Wskazuje ona na stan duchowej aktywności, ideowego zaangażowania – bo przecież nie o sens dosłowny chodzi w tytule tego zbioru poezji. Interpretację tę potwierdza także inny zawarty w tym tomie wiersz:

Wszëtkò ze spikù są bûdzy,
Zewsządka czëc zymkù wiëw,
Słunce wstówò wiele chùdzy,
Czëc je wkół redosny spiëw.
Hej, w kòleczkò, hej, dali!
Chcemë tańcować, młodi!
Je nas wiele, całë rzmë,
Hej, dali do rozegrë!
Strëga w dołë plënie drawò
Jakbë są pòspiëwa rzec,
Że ju zymk nadchòdò prawie,
Wkół rozdówò żëcò moc.
Hej, w kòleczkò, hej, dali,
Chcemë tańcować młodi!
Je nas wiele, całë rzmë,
Hej, dali do rozegrë!⁵²

W radosnym uniesieniu, zabawie i tańcu młodzi ludzie oczekują na przyjscie wiosny (kaszub. zymku), która przebudzi świat z zimowego uśpienia i stagnacji do życia i aktywności. Jest to zachęta dla młodych do wspólnego działania i wyraz wiary w wykonywaną razem pracę. Poezja „Méstra Jana” ma zatem cechy pedagogiczne, do jej zadań należy również wychowywanie młodego pokolenia.

Liryka Jana Trepczyka zawiera zróżnicowane tak pod względem formy, jak i rozwiązań treściowych utwory, wśród których wyróżniają się wiersze patriotyczne, manifesty pobudzające Kaszubów do troski o kaszubską tradycję językową i kulturową. W zbiorze *Ódecknienië* znajdują się również utwory, w których historia średniowiecznej tradycji Kaszub, ich sławnych książąt i rycerzy ukazywana jest jako nieodłączny element tożsamości narodowej Kaszubów.

Literaturę kaszubską charakteryzują pewne stałe motywy, wśród których znajdują się właśnie rodzinna ziemia i mowa ojców. Dla pisarzy i poetów wartości te mają znaczenie mityczne i sakralne. Przed laty jeden z badaczy, ujmując syntetycznie literaturę kaszubską, wskazywał na dwa motywy konstytuującą tę twórczość: „Na czoło motywów wysuwa się p r z y w i ą z a n i e d o

⁵² T e n ż e, *Ódecknienië*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 401.

m o w y r o d z i n n e j. [...] Drugim motywem, który bardzo często odzywa się w wypowiedziach poetów kaszubskich jest k r a j r o d z i n n y⁵³.

Każdy z tych motywów otrzymuje odrębną poetycką realizację, chociaż są one ze sobą powiązane. Ich cechą wspólną jest osadzenie w tej samej tradycji historycznej, poddawanej zabiegom mitologizacyjnym, aby potwierdzić tezę o minionej sławie, heroizmie i wielkości szczepu kaszubskiego – pisze Jerzy Samp⁵⁴. Zajmijmy się teraz mową kaszubską, warunkującą trwałość kaszubskiej tożsamości, która wyzwala tak wielkie zainteresowanie wśród twórców.

Idea ocalania dziedzictwa kultury Kaszub wiąże się przede wszystkim z ocalaniem języka kaszubskiego. Tego typu myślenie jest tym bardziej zasadne, że w przypadku grup etnicznych zagrożonych zanikiem (a obawę taką twórcy kaszubscy wyrażają wprost) podjęcie działalności literackiej we własnym języku staje się konieczne, aby zachować i przekazać tradycję, dziedzictwo kulturowe i wyznaczniki odmienności dla współczesnych i potomnych.

W wierszu *Namienienie* Trepczyk przypisuje „starków mowie” – obok „zemi” i „chëczë” – wartość o znaczeniu sakralnym. Słowami, które brzmią jak jęgo – i jęgo pokolenia – życiowe credo, obwieszcza:

Mòje doma, mòja chëcz,
 Ògniszczë swiãtë!
 Starków mowa, snôżô zwëcz,
 Płomem we mie żgli⁵⁵.

W takim nawiązaniu do postawy romantycznej bardzo istotny jest element pojmowania roli poety w kategoriach posłannictwa, misji i proroctwa – obdarowywania narodu objawioną wieszczowi prawdą. Ethos kaszubskiego twórcy wyraża się zatem w pielęgnowaniu ojczystej mowy. Tego typu postawa, rozumiana jako szczególna misja, odpowiedzialność zarówno indywidualna, jak też zbiorowa, zanurzona jest w światopoglądzie romantycznym oraz w pozytywistycznym modelu działania „tu” i „teraz” na rzecz dobra ogółu. Dla przykładu podać można jeszcze jeden z utworów poetyckich Jana Trepczyka – *Marsz Naszińców*⁵⁶, który zarówno w warstwie ideowej, jak i pod względem poetyckiej techniki przedstawiania nawiązuje do *Ody do młodości* Adama Mickiewicza.

⁵³ Por. A. B u k o w s k i, *Regionalizm kaszubski: ruch naukowy, literacki i kulturalny. Zarys monografii historycznej*, Instytut Zachodni, Poznań 1950, s. 344, 346.

⁵⁴ Por. J. S a m p, *Zanim staniesz się niemy w mowie ojców*, w: *Poezja rodnej mowy*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 1985, s. 38.

⁵⁵ J. T r e p c z y k, *Namienienie*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 439.

⁵⁶ P o r. t e n ż e, *Marsz Naszińców*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 480.

W podobnym duchu jak w *Odzie do młodości* podmiot liryczny z *Marszu Naszińców* wypowiada się w imieniu zbiorowości i w radosnym okrzyku: „Héj, ma młodi – z Wendów rodu”⁵⁷, w pieśniowym rytmie zachęca do podtrzymania tradycji kaszubskiej. Poeta sięga do symboliki i mitów Kaszubów i Pomorzan, aby podkreślić wartość historyczną ziemi pomorskiej⁵⁸. Na planie treści symbolicznych wielokrotnie pojawia się godło Pomorza i Kaszub: Gryf, oraz wzmianka o starym pomorskim plemieniu Wendów. W utworze *Piesniō Wendów* poeta nawołuje:

Naj przeszedł z nowa swiāti wèlë wiév,
Jak chaja i grzëmòt!
Czò, swòjszczich stanic szëmòt czëc i Grif
W Pòmòrsce kanie wnet.
Ò Wendowie, Pòmòrzani!
Më, dzecë macë słowiańszci!
Ò Wendowie, Pòmòrzani!
Nóm słuńce wòlë zasklëni!⁵⁹

Poezja Trepczyka odwołuje się również do „zemi naji starków”⁶⁰ („ziemi naszych przodków”). „Pamięć przeszłości”, „pamięć tradycji” oraz „pamięć pokoleń” to słowa kluczowe, otwierające wielkie przestrzenie znaczeniowe w literaturze kaszubskiej. „Tatczëzna” oznacza ziemię przodków, ziemię ich prochów, skarbnicę mowy i źródło języka. Jest świętością. Tej ziemi nie wolno bezcześcić niepamięcią, ponieważ kryje ona prochy „starków” i ma duchową moc umożliwiającą odrodzenie.

Jak pisałam, tom poezji *Òdecknienié* to bogata tematycznie próba literacka, ponieważ gros wierszy odnosi się do dawnej melicznej tradycji kaszubskiej, wyrażonej poprzez śpiew i taniec, nawiązującej do pięknej, prastarej tradycji ludowych wierzeń, zwyczajów i obyczajów, odwołujących się do kalendarza świąt związanych z przesileniem dnia i nocy, a także kalendarza liturgii chrześcijańskiej. Oto w słowie poetyckim Méster Jan splótł dzieje ludu kaszubskiego poczynając od jego dumnej historii, przez sferę mitycznych doświadczeń różnych przestrzeni duchowo-religijnych, obrzędowych i zwyczajowych, prastary

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Inny ze zreszyńców – Aleksander Labuda – również wywodzi pamięć o rodzimej mowie z dawnych przedchrześcijańskich czasów, co widoczne jest w liryku *Z Weletów* (zob. A. Labuda, *Z Weletów*, w: tenże, *Kaszëbsczim jësmë lëdã*, Wydawnictwo Szos S.C., Gdynia 1996, s. 29n.). Szerzej na ten temat zob. A. Kuik-Kalińska, *W świecie poezji Aleksandra Labudy*. „Kaszëbsczim jësmë lëdã”, „Nasze Pomorze” 2008, nr 10, s. 153-159.

⁵⁹ J. Trepczyk, *Piesniō Wendów*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 379.

⁶⁰ Tenże, *Më*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 22.

świat pogańskich wierzeń przenika przestrzeń chrześcijańskiego porządku po czasy współczesne poecie.

Poezja Jana Trepczyka zawiera się w nurcie literatury kaszubskiej o charakterze patriotyczno-ludycznym, a tematy jego utworów należą do wielu przestrzeni poetyckiego obrazowania i przeżycia. Wiersze te odnoszą się między innymi do tradycji ludowej oraz kalendarza liturgicznego, jak wiele powszechnie znanych kolęd (*Bibi, bibi*⁶¹, *Żużkôj synku*⁶², pieśni religijnych na Boże Narodzenie (*Na Godë*⁶³) czy też na Wielkanoc (*Na Jastrë*⁶⁴), a także pieśni sławiących kult Maryi (*Kaszëbskô Królewô*⁶⁵). Sporą grupę liryków stanowią utwory o tematyce patriotycznej, wychwalające piękno ziemi kaszubskiej, a także wyrażające uмиłowanie tatecznë i chëczë starków (*Bëlnota*⁶⁶, *To lubi mie*⁶⁷, *Namienienié*, *Moja chëcz*⁶⁸, *Doma*⁶⁹). Wiele miejsca poświęca poeta pracy i trudowi rybaków oraz ludzi morza, zwłaszcza w czwartej części tomu *Ódecknienié*, zatytułowanej *Na zôloju* (*Rëbók*⁷⁰, *Przodë, dali*⁷¹, *Hej mòrze, mòrze!*, *Dënëga*⁷², *Mòrze*⁷³, *Hej, na mòrze*⁷⁴, *Pòjuga*⁷⁵,

⁶¹ Zob. t e n ż e, *Bibi, bibi...*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 425.

⁶² Zob. t e n ż e, *Żużkôj synku*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 425n.

⁶³ Zob. t e n ż e, *Na Godë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 422.

⁶⁴ Zob. t e n ż e, *Na Jastrë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 421n.

⁶⁵ Zob. t e n ż e, *Kaszëbskô Królewô*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 414.

⁶⁶ Zob. t e n ż e, *Bëlnota*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 417n.

⁶⁷ Zob. t e n ż e, *To lubi mie*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 418n.

⁶⁸ Zob. t e n ż e, *Moja chëcz*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 440.

⁶⁹ Zob. t e n ż e, *Doma*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 440-442.

⁷⁰ Zob. t e n ż e, *Rëbók*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 426n.

⁷¹ Zob. t e n ż e, *Przodë, dali*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 427.

⁷² Zob. t e n ż e, *Dënëga*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 428n.

⁷³ Zob. t e n ż e, *Mòrze*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 429n.

⁷⁴ Zob. t e n ż e, *Hej, na mòrze*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 430.

⁷⁵ Zob. t e n ż e, *Pòjuga*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 430n.

*Na wałë*⁷⁶, *Rëbôcë*⁷⁷, *Na łów*⁷⁸, *Mësła rëbôka*⁷⁹, *Na sztrądze*⁸⁰). Obok rybaków obecni są gospodarze przedstawieni podczas ciężkiej pracy, na przykład w czasie żniw (*Grabiorczë*⁸¹, *Ożniwinë*⁸²).

Wychwalanie piękna przyrody kaszubskiej stanowi najczęstszy temat lirycznego przeżycia i opisu. Poeta sięga do zdrobniałych form, pieszczotliwie i z serdecznością wypowiada w języku kaszubskim strofy sławiące piękno natury Kaszub. W świecie poetyckiego obrazowania pojawiają się odniesienia do jasnych, świetlistych kolorów oraz do bieli, a także pełne czułości formy językowe oddające miłość podmiotu do swej najbliższej ojczyzny. Przykład stanowi druga część tomu *Ôdecknienié*, nosząca tytuł *Zdłużą niwë* (*Wanoga*⁸³, *Zëmowi wiater*⁸⁴, *Sniegówczë*⁸⁵, *Ôdeckł dzén*⁸⁶, *Westrzód gór*⁸⁷, *Ob zymk*⁸⁸, *Ju sã zymk*⁸⁹, *Zymk*⁹⁰, *Kùkówka*⁹¹, *Môj*⁹²,

⁷⁶ Zob. t e n ż e, *Na wałë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 431.

⁷⁷ Zob. t e n ż e, *Rëbôcë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 432.

⁷⁸ Zob. t e n ż e, *Na łów*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 432-434.

⁷⁹ Zob. t e n ż e, *Mësła rëbôka*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 434.

⁸⁰ Zob. t e n ż e, *Na sztrądze*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 434n.

⁸¹ Zob. t e n ż e, *Grabiorczë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 405.

⁸² Zob. t e n ż e, *Ożniwinë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 405.

⁸³ Zob. t e n ż e, *Wanoga*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 393n.

⁸⁴ Zob. t e n ż e, *Zëmowi wiater*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 394n.

⁸⁵ Zob. t e n ż e, *Sniegówczë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 395.

⁸⁶ Zob. t e n ż e, *Ôdeckł dzén*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 395.

⁸⁷ Zob. t e n ż e, *Westrzód gór*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 400n.

⁸⁸ Zob. t e n ż e, *Ob zymk*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 401n.

⁸⁹ Zob. t e n ż e, *Ju sã zymk*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 402.

⁹⁰ Zob. t e n ż e, *Zymk*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 402n.

⁹¹ Zob. t e n ż e, *Kùkówka*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 403.

⁹² Zob. t e n ż e, *Môj*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 404.

*Chodzy gach*⁹³, *Jesén*⁹⁴, *Las*⁹⁵. Na różnorodność liryki Trepczyka składają się także wiersze pokoleniowe: *Do Floriana Ceynowë*⁹⁶, *Óddzëkòwanié Méstra (na odińdzenié Aleksandra Majkowscziégo)*⁹⁷, *Më, Zrzeszińc (wdôr na odińdzenié J. Rompscziégo)*⁹⁸ czy też *Méster snôzotë (z uwôżanim ë tczq w. M. Mokwie dedëkujë)*⁹⁹.

Temat miłości i szczęścia dwojga zakochanych również znalazł swój poetycki wyraz w twórczości Trepczyka. Obrazy obdarzającej się szczerym uczuciem pary ludzi występują w wierszach takich, jak: *Żëczbë*¹⁰⁰, *Óddzëkòwanié*¹⁰¹, *Ógródk*¹⁰², *Jô chcã le ce*¹⁰³, *Marika*¹⁰⁴, a także *Naôżeni*¹⁰⁵ czy też *Szczeslëwi żeniałi*¹⁰⁶, będącym tłumaczeniem wiersza Johanna W. Goethego *Die glücklichen Gatten*.

Zapoznając się bliżej z poezją Trepczyka, czytelnik uświadamia sobie, jak bardzo twórczość ta zespolona jest z tradycją Kaszub i językiem kaszubskim. Zwłaszcza w odniesieniu do tomu *Ódecknienié* określenie „nieskażona poezja kaszubska” nabiera nowego znaczenia i wartości.

Cechę charakterystyczną twórczości lirycznej Trepczyka stanowi jej bogactwo tematyczne oraz muzyczna, nawiązująca do ludowej tradycji forma pieśniowo-taneczna. Różnorodność tematyczna tomu *Ódecknienié* kształtuje

⁹³ Zob. t e n ż e, *Chodzy gach*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 404.

⁹⁴ Zob. t e n ż e, *Jesén*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 406.

⁹⁵ Zob. t e n ż e, *Las*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 406n.

⁹⁶ Zob. t e n ż e, *Do Floriana Ceynowë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 382.

⁹⁷ Zob. t e n ż e, *Óddzëkòwanié Méstra (na odińdzenié Aleksandra Majkowscziégo)*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 383-386.

⁹⁸ Zob. t e n ż e, *Zrzeszińc (wdôr na odińdzenié J. Rompscziégo)*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 391n.

⁹⁹ Zob. t e n ż e, *Méster snôzotë (z uwôżanim ë tczq w. M. Mokwie dedëkujã)*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 396-398.

¹⁰⁰ Zob. t e n ż e, *Żëczbë*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 419-421.

¹⁰¹ Zob. t e n ż e, *Óddzëkòwanié*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 438.

¹⁰² Zob. t e n ż e, *Ógródk*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 442.

¹⁰³ Zob. t e n ż e, *Jô chcã le ce*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 443.

¹⁰⁴ Zob. t e n ż e, *Marika*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 443n.

¹⁰⁵ Zob. t e n ż e, *Naôżeni*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 444n.

¹⁰⁶ Zob. t e n ż e, *Szczeslëwi żeniałi*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 445-447.

kilka przestrzeni znaczeniowych, pośród których należy wskazać przestrzeń historii, w której poeta sięga do przeszłości słowiańskiej, tworzonej przez Wendów i zachodnich Pomorzan, i tam poszukuje kaszubskich korzeni. W utworze *Piesnio Wendów* przywołuje poeta postaci Warcisława i Świętopelka (z jego mieczem), a także plemię Pomorzan. Następnie wymienia kronikarza zachodniopomorskiego Kantzowa, dalej ideologów i twórców literatury kaszubskiej: Floriana Ceynowę, Aleksandra Majkowskiego, Jana Karnowskiego czy Jana Rompskiego. Te odniesienia do tradycji są ważne, ukazują bowiem ciągłość pokoleniową i ideową dzieł twórców regionalizmu kaszubskiego.

IDEA OCALENIA KASZUBSZCZYZNY

Edmund Puzdrowski, pisząc o pierwszych wydanych lirykach poety, stwierdza, że szybko zyskały one popularność. Dzisiaj nie sposób wyrażać tradycji kaszubskiej bez znanych, cenionych, często recytowanych i śpiewanych utworów autora tomu *Ôdecknienié*, takich jak: *Kaszëbskô mòwa*¹⁰⁷, *Rodnô zemia*, *Mòja chëcz*, *Bibi, bibi*, *Żużkôj synku*, a także *Kaszëbskô Królewô*, wykonywanej w radosnym uniesieniu przy celebracji świąt liturgicznych oraz przy pożegnaniach tych, którzy kończą ziemską pielgrzymkę.

W pieśni *Kaszëbskô Królewô* wybrzmiewa głębokie, całościowe przeżywanie manifestującej się w rozmaitych przestrzeniach tatczëzne:

Kaszëbskô Królewô! Bożi, snôżi kwiat!
Panëjesz ju nama hewò òd statat.
Do Ce më sã żòlimë, wiedno mòdlimë,
Ò bôkadosc wiarë co dzëń prosymë¹⁰⁸.

Dlatego też podmiot liryczny z pełnym przekonaniem mówi o wartości swego życia, zrosniętego w jedno z rodzinną ziemią:

Gdze mòja chëcz, gdzie tatków mòl,
Tam zaòstòł mój całi żòł!
[...]
Tam mój ùbëtk i mir mój bët,
Tam na klinie jô rodnym żił.
[...]
Bo të jes jak nôdrogszô z nënk,
Z tobą na wiedno rzeszã zdënk¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Zob. J. T r e p c z y k, *Kaszëbskô mòwa*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 405.

¹⁰⁸ T e n ż e, *Kaszëbskô Królewô*, s. 414.

¹⁰⁹ T e n ż e, *Mòja chëcz*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 440.

Liryk ten stanowi jedno z najbardziej wyrazistych samookreśleń kaszubskich: tarczyna stała się tutaj nie tylko przestrzenią indywidualną, ale i społeczną, uzyskała określony zakres i granice. Duchową ojczyznę – wedle słów liryku – można ocalić jedynie przez używanie rodzimego języka: nie tylko wskutek zabiegów mających na celu jego konserwację, lecz także dzięki postawom aktywnym, przekształcającym żywą mowę. Kiedy bowiem umiera język, wraz z nim umiera naród i jego kultura.

Dla Trepczyka idea ocalenia kaszubszczyzny stawiała się możliwa do realizacji dzięki przetrwaniu języka kaszubskiego. W zasadzie całość poezji i muzyki Méstra Jana wyraża troskę poety o ocalenie dziedzictwa kulturowego Kaszub. „Mowa starków” jest w nim wartością nadrzędną, przekazywaną w tradycji pokoleniowej: „Liryki Jana Trepczyka to pod względem ilości utworów zbiór najliczniej reprezentowany wśród dokonań poetyckich zrzeszyńców. Poeta-pieśniarz od samego początku swej drogi artystycznej ukierunkował się na pisanie w kaszubszczyźnie, gdyż sądził, że adekwatnie świadczy ona przed Kaszubami i innymi narodami Pomorza, że na południowych brzegach Bałtyku mówią, śpiewają i piszą we własnym języku. Co więcej jak każdy język, tak i kaszubski zanurzony jest w historię miejsca oraz w system wartości, a zatem przynosi ze sobą rozległy światopogląd, który warto utrwalić dla następnych pokoleń”¹¹⁰.

Każdemu z pokoleń poeta wyznaczył określoną rolę w wypełnianiu zadania dbałości o wartość mowy, której trwanie jest wyrazem trwania narodu, w tym przypadku – Kaszubów. Z pewnością pokolenie zrzeszyńców miało tę świadomość: z niej rodził się hart ducha i przekonanie, że należy za wszelką cenę troszczyć się o kaszubszczyznę. Stąd wiersze przeradzające się w liryczne apele, manifesty czy też pieśni zagrzewające do czynu, do aktywnego zaangażowania w sprawy dotyczące tożsamości kaszubskiej i jej zachowania. Zrzeszyńcy – co warto podkreślić – działali w trudnym dla Polski, Pomorza i Kaszub okresie historycznym. Były to lata międzywojenne, a także powojenne, a zatem działania na polu społecznym i kulturalnym oraz aktywizacja innych do ich podejmowania przybierały zdecydowaną i jednoznaczną formę. Jan Trepczyk ideę ocalenia kaszubszczyzny wyraził w dobitnych, pełnych ekspresji wersach jednego z utworów o znaczącym tytule – *Kaszëbskô mowa*. Z głębokim przejęciem porównywał w nim mowę kaszubską do najpiękniejszego kwiatu i najdroższego skarbu oraz ukazywał ją jako wiecznie trwającą wartość:

Tczëwôrtńô jes, jak dzejów duch,
Co w tobie są przezérô
Bò slôdë wdôr i rodny chëch
Wespół z tobą ùmierô.
Tczëwôrtńô jes, jak naji gón

¹¹⁰ D. K a l i n o w s k i, *Trepczyk portretujący*, w: *Méster Jan (1907-1989)*, s. 77.

Do widu ě do słuńca.
Tě szërok mdiesz brzëmia, jak zwón,
Na wiedno i bez kuńca.
[...]
Ô, mòwa starków! Mě ce w strój
Ôbleczemë buszny,
Że mdiesz sklënia jak gwiôzdów trój
Jak słuńca wid pëszny!¹¹¹

Osoba Jana Trepczyka i jego spuścizna literacka oraz muzyczna są nadal cenione i ważne dla dzisiejszego życia kulturalnego Kaszub. Swoją silną osobowością i determinacją oraz konsekwencją głoszonych idei poeta podkreślał, czym są dla niego Kaszuby, ich historia, tradycja, kultura i język. Tym wartościom pozostał wierny do końca życia. W rozmowie z dziennikarzem tak wypowiadał się o sobie i wartościach przez siebie obranych: „Na pytanie: Kim pan jest, panie Janie Trepczyk? – odpowiedź brzmiała: Jestem nauczycielem, Kaszubą, starcem... Na kolejne: A poeta, kompozytor o takim nazwisku? – To jest moja dusza, to olśnienie świadomością, że należę do tego plemienia, przez którego serce Polaka stało się państwem morskim. I te moje myśli zamykałem w poetyckie strofy, w dźwięki naszego sumienia. – Pieśń dźwiękiem sumienia? – Tak proszę pana, pieśń jest ze spiżowego kruszcu. Z opisów bitwy grunwaldzkiej jedno jest pewne: pieśń «Bogu Rodzica Dziewica». Tyle wieków minęło, a pieśń nieskażona. [...] Nasz hymn «Jeszcze Polska» stworzył Kaszuba z Będomina Józef Wybicki. [...] Ja pisałem pieśni o naszej ziemi, naszym trudzie, naszych radościach i niedoli. Ziemia, rzeki, lasy, ludzie są sobie wszędzie podobni. Trzeba je nazwać własnym imieniem, doszukać się w nich prochów praojców, własnego rodowodu. Wtedy, nazwane, stają się własnością ludzi, którzy żyli tu i żyją»¹¹².

Świadomość etnicznej odrębności Kaszubów i swej małej ojczyzny Trepczyk podkreślał w kontekście ich silnego związku z wielką ojczyzną – Polską. Miał silne poczucie powinności ochrony dziedzictwa kaszubskiego. Powinność tę realizował na wiele sposobów: będąc zrzeszyńcem, poetą, muzykiem i kompozytorem, działaczem i regionalistą. Za swoją działalność był szykanowany przez władze komunistyczne (szczególnie w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych); posądzano go również o separatyzm kaszubski. Dla Trepczyka jego kaszubska ojczyzna stanowiła najwyższą wartość. Swoją odpowiedzial-

¹¹¹ Trepczyk, *Kaszëbskô mòwa*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 383.

¹¹² B. Holub, *Jacy jesteśmy. Pół tonu wyżej*, fot. Z. Grabowiecki, „Wybrzeże” 1987, nr 35, s. 12-14. Por. J. Borzyszkowski, *Zrzeszyńcy a Zrzeszenie Regionalne Kaszubów i „Zrzesz Kaszëbskô” w dziejach ruchu kaszubskiego*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*, s. Vn.

ność za losy kaszubszczyzny wyrażał w twórczości artystycznej. Zwłaszcza poezję traktował jako rodzaj misji mającej na celu ocalenie języka i kultury kaszubskiej, kontynuował w ten sposób idee głoszone przez Ceynowę i pokolenie młodokaszubów. Z kolei ze spuścizny Trepczyka inspirację czerpali inni twórcy literatury kaszubskiej, począwszy od klekowców¹¹³, po współczesnych poetów kaszubskich. Zwłaszcza pokolenie klekowców przejęło topikę marynistyczną¹¹⁴, która wyznaczała krąg tematyczny utworów Trepczyka, a z poetów współczesnych – na przykład Marian Selin¹¹⁵.

Rekapitulując, należy podkreślić, że Jan Trepczyk pozostaje silnie osadzony w swym kaszubskim „epicentrum”, o czym świadczą szczególnie takie utwory, jak *Mòje Wejrowò*¹¹⁶ oraz *Žukòwò*¹¹⁷. Wychodząc od świata zakreślonego granicami rodzinnych stron, poprzez odniesienia historyczne odkrywa on przed czytelnikiem przestrzeń o znacznie zwielokrotnionych rozmiarach chronologicznych, a także geograficznych. Dzięki odejściu od mitu, przywołując dawną Słowiańszczyznę i historię plemion (takich jak Wendowie), które dziś już nie istnieją, buduje wizję historyczną Kaszub i ich mieszkańców jako spadkobierców tradycji sławnych książąt pomorskich (Świętopełka czy Mestwina) i dzielnych rycerzy. Stosując poetykę lirycznego opisu, poeta swobodnie porusza się po dawnych miejscach i czasach Słowiańszczyzny. Łączy bieżące zdarzenia i sytuacje z odległej przeszłości, a losy współczesnego mu człowieka odczytuje w kontekście dziejów jego przodków, osadzając je w tradycji kulturowej (na przykład w wierszu *Je ju czas...*¹¹⁸). Historyzm w twórczości Trepczyka ma swoje liryczne uzasadnienie także w kreacji wydarzeń i prezentacji znaczących postaci z przeszłości (na przykład Ceynowy

¹¹³ Klekowcami nazywano kaszubskie środowisko literackie skupione wokół czasopisma „Kleka”, które po raz pierwszy ukazało się 8 grudnia 1937 roku i było wydawane z przerwami do 26 marca 1939. Do środowiska tego należeli: Leon Roppel, Józef Ceynowa, Jan Bianga, Klemens Derc oraz Paweł Szefka. Klekowcy wyrażali swój sprzeciw wobec polityki Niemiec. Zarówno ich teksty literackie, poetyckie i publicystyczne, jak i notatki prasowe poświęcone były ówczesnej sytuacji na Kaszubach i Pomorzu. Odnosiły się również do sytuacji polityczno-militarnej ówczesnej Europy. Zob. A. Kuik-Kalinowska, *Patriotyczne przesłanie niesione wierszem*, w: *Poezja twórców z kręgu „Klëki”*, red. H. Makurat, Instytut Kaszubski, Gdańsk 2015, s. 33-78; też, „Klëka”. *Tematyka pisma i jego autorzy*, w: *Od „Skôrbu” do „Stegnë”. 150 lat czasopiśmiennictwa kaszubskiego*, red. D. Kalinowski, Akademia Pomorska, Wejherowo 2017, s. 87-101.

¹¹⁴ Zob. *Poezja twórców z kręgu „Klëki”*.

¹¹⁵ Zob. M. Selin, *Piesniôrż rêbacczégò żëwòta*, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie – Wydawnictwo Region, Wejherowo–Gdynia 2016.

¹¹⁶ Zob. J. Trepczyk, *Mòje Wejrowò*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 398n.

¹¹⁷ Zob. tenże, *Žukòwò*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 400.

¹¹⁸ Zob. tenże, *Je ju czas...*, w: Trepczyk, Labuda, Rompski, Bieszk, Grucza, Marszałkowski, dz. cyt., s. 475n.

czy Wybickiego), a także w przywoływaniu symboliki trwania (chęcź to dom i wartości dziedziczone po przodkach), w kultywowaniu tradycji (poprzez odniesienia do przestrzeni sakralno-obrzędowej, apoteozy pracy i wzorców zachowań przekazywanych z pokolenia na pokolenie) oraz w docenianiu wartości religijnych (wyrażonych na przykład w pobożności maryjnej podtrzymywanej na Kaszubach) – lecz nade wszystko w dawaniu świadectwa wartości języka kaszubskiego¹¹⁹.

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHY

- Bednarek-Bohdziewicz, Agnieszka. "Morze uczy ładu: Rozważania o kaszubskim Bałtyku." In *Kaszubskie dziedzictwo kulturowe: ochrona, trwanie, rozwój*. Edited by Ewa Kocój, Cezary Obracht-Prondzyński, Katarzyna Barańska, and Mirosław Kuklik. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego and Instytut Kaszubski w Gdańsku, 2021.
- Borzyszkowski, Józef. "Literatura Kaszubów – jej rozwój historyczny i stan obecny." *Acta Cassubiana* 3 (2001): 146–7.
- . "Wszëtkò to jidze za mną." *Pomerania*, no. 1 (1995): 3–5.
- . "Zrzeszyńcy a Zrzeszenie Regionalne Kaszubów i 'Zrzesz Kaszëbskô' w dziejach ruchu kaszubskiego." In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- Bùdzysz, Alojzy. "Zemia kaszëbskô." In Budzisz, *Dokôžë*. Edited by Roman Držëdzôn. Gdiniô: Wydawnictwo Region, 2007.
- Bugajna, Elżbieta. "Jan Trepczyk na tle twórczości zrzeszyńców." *Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* (2019): 132–50.
- Bronk, Sławomir. "Pieśni Jana Trepczyka w opracowaniach chóralnych. Próba charakterystyki na przykładzie wybranych utworów." In *Méster Jan (1907-1989): Praca monograficzna o Janie Trepczyku*. Edited by Witosława Frankowska. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 2017.
- Ceynowa, Florian Stanisław. *Rozmòwa Pòlôcha z Kaszëbą. Rozmòwa Kaszëbë z Pòlôchã*. Edited by Jerzy Treder. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2007.
- Cybulski, Marek. "Alternacje morfologiczne w kaszubszczyźnie Jana Trepczyka." *Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* (2019): 150–63.
- Derdowski, Hieronim. *Ô panu Czôrlińszcim co do Pùcka pò sęcë jachôł*. Edited by Jerzy Samp, Jerzy Treder, and Edmund Gołabek. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2007.

¹¹⁹ Por. J. T r e d e r, *Historia kaszubszczyzny literackiej*. *Studia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005, s. 257-260.

- Drzeżdżon, Jan. *Piętno Smętka: Z problemów kaszubskiej literatury regionalnej lat 1920-1939*. Gdańsk: Wydawnictwo Morskie, 1973.
- . *Współczesna literatura kaszubska 1946-1980*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1986.
- Formella, Sławomir. "Kryptonim 'Działacze': Inwigilacja Jana Trepczyka przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa do 1956 r." In *Méster Jan (1907-1989): Praca monograficzna o Janie Trepczyku*. Edited by Witosława Frankowska. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 2017.
- Frankowska, Witosława. "Muzyka Kaszub – muzyka meandrująca." In *Kaszubskie dziedzictwo kulturowe: ochrona, trwanie, rozwój*. Edited by Ewa Kocój, Cezary Obracht-Prondzyński, Katarzyna Barańska, and Mirosław Kuklik. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego and Instytut Kaszubski w Gdańsku, 2021.
- , ed. *Muzyka Kaszub: Materiały encyklopedyczne*. Gdańsk: Oficyna Czac, 2005.
- , ed. *Méster Jan (1907-1989): Praca monograficzna o Janie Trepczyku*. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 2017.
- Frankowska, Witosława, and Edmund Kamiński. "Trepczyk Jan." In *Muzyka Kaszub: Materiały encyklopedyczne*. Edited by Witosława Frankowska. Gdańsk: Oficyna Czac, 2005.
- Holub, Bogusław. "Jacy jesteśmy: Pół tonu wyżej." With photographs by Zygmunt Grabowiecki. *Wybrzeże* no. 35 (1987): 12–4.
- Kalinowski, Daniel. "Jan Trepczyk i kaszubska literatura dla dzieci." *Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* (2019): 163–76.
- . "Pieśń i sława: O liryce zrzeszyńców." In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Gucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Projekt wspólnoty: Literacki krąg zrzeszyńców – Aleksander Labuda, Jan Trepczyk, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Gucza, Feliks Marszałkowski*. In Daniel Kalinowski and Adela Kuik-Kalinowska, *Vademecum kaszubskie: Literatura kaszubska; Rekonesans*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie and Akademia Pomorska w Słupsku, 2017.
- . "Trepczyk portretujący." In *Méster Jan (1907-1989): Praca monograficzna o Janie Trepczyku*. Edited by Witosława Frankowska. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 2017.
- Kalinowski, Daniel, and Adela Kuik-Kalinowska. *Vademecum kaszubskie: Literatura kaszubska; Rekonesans*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie and Akademia Pomorska w Słupsku, 2017.
- Kocój, Ewa, Cezary Obracht-Prondzyński, Katarzyna Barańska, and Mirosław Kuklik, eds. *Kaszubskie dziedzictwo kulturowe: ochrona, trwanie, rozwój*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego and Instytut Kaszubski w Gdańsku, 2021.

- Kuik-Kalinowska, Adela. "Klëka": *Tematyka pisma i jego autorzy; Òd "Skòrbu" do "Stegnë."* Edited by Daniel Kalinowski. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 2017.
- . *Tatczëzna: Literackie przestrzenie Kaszub.* Gdańsk and Słupsk: Instytut Kaszubski w Gdańsku and Akademia Pomorska w Słupsku, 2011.
- . "W świecie poezji Aleksandra Labudy: 'Kaszëbsczim jesmë lëdã.'" *Nasze Pomorze*, no. 10 (2008): 153–9.
- , ed. *Z Kaszub do Austrii: Korespondencja literatów kaszubskich do Ferdinanda Neureitera.* Gdańsk and Słupsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 2017.
- Labuda, Aleksander. *Kaszëbsczim jesmë lëdã.* Gdynia: Wydawnictwo Szos S. C., 1996.
- Leman, Joanna, and Danuta Stanulewicz. "Nazwy barw w 'Słowniku polsko-kaszubskim' Jana Trepczyka." *Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* (2019): 176–201.
- Majkowska, Aleksandra. "Tradycja, przyroda i miłość w tomiku 'Odëcknienie.'" *Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* (2019): 201–15.
- Majkowski, Aleksander. *Žëcé i przigodë Remusa: Zvjercadlo kaszubskji.* Edited by Jerzy Treder. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2010.
- Majkowski, Aleksander, Jan Karnowski, and Leon Heyke. *Poezja młodokaszubów.* Edited by Hanna Makurat, Adela Kuik-Kalinowska, and Józef Borzyszkowski. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2012.
- Makurat, Hanna, ed. *Poezja twórców z kręgu „Klëki.”* Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2015.
- Mokwa, Marian. *Malarstwo.* Edited by Wojciech Zmorzyński. Pelplin: Wydawnictwo Bernardinum, 2003.
- Neureiter, Ferdinand. *Geschichte der kaschubischen Literatur*, München: Sagner, 1978.
- . *Historia literatury kaszubskiej: Próba zarysu.* Translated by Maria Boduszyńska-Borowikowa. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1982.
- Puzdrowski, Edmund. "Poezja prostej mowy." *Pomerania*, no. 1 (1971): 77–81.
- . "Powroty." *Biuletyn Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego*, no. 2 (1967): 29.
- Pryczkowski, Eugeniusz. "Jan Trepczyk – kierownik i patron szkoły w Miszewie." *Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* (2019): 215–29.
- Samp, Jerzy. *Poezja rodnej mowy.* Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1985.
- Selin, Marian. *Piesniôrz rêbaccégò żëwòta.* Wejherowo and Gdynia: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie and Wydawnictwo Region, 2016.
- Sychta, Bernard. *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej.* Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972.
- Treder, Jerzy. *Historia kaszubszczyzny literackiej: Studia.* Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2005.
- Trepczyk, Jan. "Bëlnota." In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców.* Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.

- . “Bibi, bibi....” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Chodzy gach.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Dënëga.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Do Floriania Ceynowë.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Doma.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Grabiorczy.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Hej, mòrze, mòrze!” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Hej mòrze: Zbiór pieśni 1*, Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 2008.
- . “Je ju czas...” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Jesień.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Jô chcã le ce.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Ju sã zymk.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Hej, na mòrze.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Kaszebskji pjesnjôk: Dżél*. Rogóžno: Stefan Formella, 1935.
- . “Kaszëbskô Królëwô.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.

- . “Kaszëbskô mò.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Kùkówka.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Las.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Lecë choranko: Pieśni kaszubskie*. Gdańsk and Wejherowo: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie and Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 1980.
- . *Lecë choranko: Pieśni kaszubskie*. Gdańsk and Wejherowo: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie and Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 1997.
- . “Marika.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Marika. Zbiór pieśni 2*. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, 2008.
- . “Marsz Naszińców.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Méster snôzotë (z uwôżanim ë tczã w. M. Mokwie dedëkujã).” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Më.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Mësła rëbôka.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Môj.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Môja chëcz.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Môja chëcz. Drugi zbiór pieśni kaszubskich*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1978.
- . *Môja stegna*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1970.

- . “Mòrze.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Namienienié.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Na Godë.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Na Jastrë.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Na łów.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Naòzeni.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Na szlachu zbrodnjë.” *Chëcz Kaszëbskô*, September 14, 1933.
- . “Na sztrądze.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Na wałë.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Ob zmyk.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Òddzëkowanié.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Òddzëkowanié Méstra (na odińdzenié Aleksandra Majkowscziégò).” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Òdeckł dzeń.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Òdecknienié*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1977.
- . “Òdecknienié.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.

-
- . “Ògródk.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Òżniwinë.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Piesniô Wendów.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Pójuga.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Rëbôcë.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Rodnô zemia: Zbiór pieśni kaszubskich*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1974.
- . *Słownik polsko-kaszubski*. Vols. 1–2. Edited by Jerzy Treder. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1994.
- . “Śniegowczy.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Szczeslëwi żeniałi.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “To lubi mie.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . *Uklôdk dlô dzôtk*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1975.
- . “Wanoga.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Westrzód gór.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Zmyk.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Zëmowi wiater.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Zrzeszińc (wdôr na odińdzenié J. Rompsziégó).” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Mar-

- szałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Žëczbë.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- . “Žužkôj synku.” In Jan Trepczyk, Aleksander Labuda, Jan Rompski, Stefan Bieszk, Franciszek Grucza, and Feliks Marszałkowski, *Poezja zrzeszyńców*. Edited by Hanna Makurat. Gdańsk: Instytut Kaszubski, 2013.
- Trepczyk, Jan, et al. *Mòrze. Kaszubskie pieśni o morzu*, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Wejherowo 2004.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Adela KUIK-KALINOWSKA – Jan Trepczyk i idea odrodzenia kaszubszczyzny
DOI 10.12887/34-2021-4-136-18

Jan Trepczyk, obok Aleksandra Labudy i Jana Rompskiego, był czołowym przedstawicielem kaszubskiej grupy literackiej nazywanej zrzeszyńcami, której główną ideą było odrodzenie kaszubszczyzny. Celem prezentowanego artykułu jest ukazanie działalności, a przede wszystkim twórczości literackiej i muzycznej Jana Trepczyka, który przejąwszy of Florianana Ceynowy, Aleksandra Majkowskiego i Jana Karnowskiego ideę regionalizmu kaszubskiego, realizował wizję kaszubszczyzny zarówno swoich poprzedników, jak i własną. Przedmiot analizy i interpretacji stanowią założenia ideowe twórczości poetyckiej Méstra Jana, obejmującej różnorodne zakresy tematyczne: historię, tradycję, kulturę i naturę Kaszub oraz język kaszubski. Poeta kładł silny nacisk na wartość i znaczenie języka kaszubskiego, w jego trwaniu widział bowiem gwarancję rozwoju kultury, duchowości i tradycji Kaszub. Spuścizna Trepczyka obejmuje między innymi liryki, różnorodne tak pod względem formy, poetyki, jak i gatunku. Jest to poezja z jednej strony wykorzystująca elementy tradycji muzycznej Kaszub, z drugiej zaś składniki folklorystyczne głęboko zakorzenione w kulturze obrzędowej ludności kaszubskiej. W swoich utworach Trepczyk buduje mit małej ojczyzny – Kaszub, którą scala z wielką ojczyzną – Polską. Sięga także do historii Pomorza i Kaszub, ukazując silny związek kultury kaszubskiej z dawną Słowiańszczyzną. Dla zobrazowania idei ocalenia dziedzictwa kaszubszczyzny poeta stosuje zarówno proste i autentyczne środki językowe, jak i formy patetyczne i wzniosłe, dodające sił i pobudzające do czynu.

Słowa kluczowe: Jan Trepczyk, literatura kaszubska, tradycja ludowa Kaszub, język kaszubski, tożsamość kaszubska

Kontakt: Zakład Antropologii Kultury i Badań Kaszubsko-Pomorskich, Katedra Filologii Polskiej, Instytut Filologii, Akademia Pomorska w Słupsku, ul Arciszewskiego 22 A, 76-200 Słupsk
E-mail: filpol@apsl.edu.pl
Tel. 59 8405326 wew. 326
<https://www.apsl.edu.pl/struktura/jednostki-dydaktyczne>

Adela KUIK-KALINOWSKA, Jan Trepczyk and the Idea of the Rebirth of the Kashubian Culture

DOI 10.12887/34-2021-4-136-18

Jan Trepczyk, along with Aleksander Labuda and Jan Rompski, was a leading representative of a Kashubian literary group, known as *zrzeszyńcy*, who set themselves the goal to bring about the rebirth of the Kashubian culture. The aim of the present paper is to describe the activities and, above all, the literary and musical output of Trepczyk who, having inherited the principles of Kashubian regionalism from Florian Ceynowa, Aleksander Majkowski, and Jan Karnowski, implemented both the ideas of his predecessors and his own vision of the Kashubian culture. The author analyzes and interprets the ideological presuppositions underpinning Méster Jan's works which addressed a variety of subject areas: history, tradition, culture, and the natural environment of the Kashubian region, as well as the Kashubian language. The poet emphasized the great value and importance of the Kashubian language whose continued existence he perceived as a guarantee for the development of Kashubian culture, spirituality and tradition. Trepczyk's output comprises, among other things, lyric poems varying in form, literary genre, and means of poetic expression. His poetry refers to the tradition of Kashubian music, while being deeply rooted in the folklore and ritual culture of the Kashubians. In his works, the poet creates a myth of Kashubia as a 'little homeland' united with the 'great homeland,' i.e., Poland, and by drawing on the history of Pomerania and Kashubia, demonstrates the close connection of the culture of that region to the ancient Slavic culture. To illustrate the idea of protecting the Kashubian heritage, Trepczyk uses both simple means of expression and solemn and sublime language, giving the readers strength and providing inspiration for action.

Keywords: Jan Trepczyk, Kashubian literature, Kashubian folk tradition, Kashubian language, Kashubian identity

Contact: Zakład Antropologii Kultury i Badań Kaszubsko-Pomorskich, Katedra Filologii Polskiej, Instytut Filologii, Akademia Pomorska w Słupsku, ul Arciszewskiego 22 A, 76-200 Słupsk, Poland
E-mail: filpol@apsl.edu.pl
Tel. + 48 59 8405326 ext. 326
<https://www.apsl.edu.pl/struktura/jednostki-dydaktyczne>